

KS. RAFAŁ BEDNARCZYK

UKSW WARSZAWA

ORCID 0000-0002-4486-7664

TRADYCJA KOMUNII ŚWIĘTEJ GENERALNEJ I ODNOWIENIE PRZYRZECZEŃ CHRZTU ŚWIĘTEGO W DIECEZJI PŁOCKIEJ. PRZESZŁOŚĆ, TERAŻNIEJSZOŚĆ, WYZWANIA

Określenie *Komunia Święta Generalna*, stosowane niegdyś w Kościele, jest już dzisiaj praktycznie nieznane. Samo jego brzmienie wydaje się dziwne i trudne do zrozumienia. Dziś w diecezji płockiej także nie jest już używane w formie oficjalnej. Może się czasem pojawić jako swego rodzaju skrót myślowy lub jako wspomnienie uroczystości, którą przeżywali przedstawiciele wcześniejszych pokoleń (dla nich ta nazwa jest czytelna). Właściwy sens tej nazwy to *Komunia Święta Uroczysta*, co odróżniało ją charakterem od pierwszej Komunii świętej, która była uroczystością prywatną i raczej skromną. Ten wątek zostanie rozwinięty w dalszej części artykułu, ale to wyjaśnienie wydaje się konieczne już teraz.

Drugi wątek, który wymaga przybliżenia, to uroczyste Odnowienie Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Ta forma została wprowadzona w latach osiemdziesiątych XX w. w miejsce Komunii Świętej Generalnej. Pierwotnie odbywała się dwa lata po pierwszej Komunii świętej. W swej istocie była przypomnieniem i pogłębieniem doświadczenia sakramentu chrztu świętego. Wpisywała się zatem w kontekst sakramentów tajemniczenia chrześcijańskiego, stanowiąc jednocześnie element mistagogii. Wprowadzając zmianę nazwy uroczystości, dokonano równocześnie jej redefinicji. Oznaczało to zatem zmianę jej istoty. Na bazie zakorzenionej praktyki duszpasterskiej zainicjowano całkowicie nową formułę. Inicjatywa wprowadzona w diecezji płockiej okazała się udana, co potwierdza fakt, że uroczystość ta wpięła się w życie parafii. Obecnie odbywa się rok po pierwszej Komunii świętej i dla osób z innych diecezji może kojarzyć się z jej rocznicą.

Zadaniem niniejszego opracowania jest przybliżenie obu tych tradycji w perspektywie teologicznej i katechetycznej, a także ukazanie roli, jaką mogą one spełniać w przyszłości. Warto zastanowić się, czy powinna pozostać jedynie tradycją płocką, czy też warto ją promować poza diecezją, wzbogacając o nowe elementy. Niewątpliwie ta oryginalna praktyka duszpasterska zasługuje na szersze poznanie i rozważenie jej znaczenia dla przyszłości katechezy mistagogicznej w Polsce.

1. Przeszłość

Wprowadzenie Komunii Świętej Generalnej jest nierozzerwalnie związane z ustaleniem praktyki wczesnej Komunii świętej dla dzieci, co wiąże się z dekretem papieża św. Piusa X *Quam singulari* z 1910 r. Jej rozwój w Kościele oraz w diecezji płockiej wyzwolił także nowe inicjatywy, m.in. wprowadzenie uroczystej Komunii świętej na zakończenie zasadniczej (podstawowej) edukacji katechetycznej, co wiązało się z zaliczeniem tzw. dużego katechizmu. Sens tej uroczystości najlepiej wyjaśnia tekst pochodzący od samego inicjatora w tej sprawie, jakim był bł. A.J. Nowowiejski, biskup płocki w latach 1908–1941. W jego podręczniku dla duszpasterzy *Pastorologia* możemy przeczytać:

Znaczenie tej komunii jest inne niż to, jakie pierwsza komunია miała. (...) Stąd ta druga komunია solenna nie będzie już tylko przypuszczeniem dziecka do komunii, jak pierwsza, ale obchodem mającym znaczenie przyjęcia przez dziecko zobowiązań życia chrześcijańskiego. Do tego czasów wprawdzie dziecko już żyło życiem chrześcijańskim, ale dlatego żyło nim, że mu je dawano. Chrzest i komunია wzmacniały je jakby bez jego wiedzy. Lecz po ukończeniu nauki katechizmu, kiedy dziecko pod względem nadprzyrodzonym, jak i pod względem przyrodzonym, jakby wychodzi z dzieciństwa i wchodzi w okres życia młodości, jakby samo już nie prowadzone przez rodziców i opiekunów, obiera na dalszą drogę życia kierownika – Chrystusa eucharystycznego. (...) Dzień ten, w którym mały człowiek rozpoczyna nowy okres życia chrześcijańskiego nazywamy „komunią solenną”. (...) Dlatego komunია ta o tyle zyska, o ile odbywana będzie w późniejszym czasie, gdyby nawet wcale się nie odbyła, to należałoby przy komuniach solennych wypowiadać pragnienie osobiste prowadzenie życia chrześcijańskiego⁷¹.

Należy również podkreślić, że osoba mająca przystąpić do tej uroczystości musiała spełnić kilka warunków:

- zaliczyć cały katechizm;
- potwierdzić wypełnienie obowiązków religijnych (m.in. obecność na Mszy świętej; regularne przystępowanie do sakramentów) oraz wyrazić wolę ich kontynuacji w przyszłości;
- osiągnąć wiek co najmniej 11 lat;
- uczestniczyć w rekolekcjach poprzedzających uroczystość;
- zobowiązać się do dalszego pogłębiania wiedzy religijnej także w życiu dorosłym⁷².

⁷¹ A.J. Nowowiejski, *Pastorologia*, Płock 1930, s. 249, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/22407/edition/22180/content?&meta-lang=pl> (dostęp 19 października 2024).

⁷² Arcybiskup zaznaczał w tym punkcie, że dzieci mają w przyszłości obowiązek uzupełniania znajomości zasad religijnych także po ukończeniu 16 lat (a zatem w życiu dorosłym). Należy przyjąć, iż chodzi tu o obowiązek pogłębianie swojej wiedzy religijnej po zakończeniu edukacji na poziomie

W tym kontekście uroczystość Komunii Świętej Generalnej była przede wszystkim istotnym wydarzeniem związanym z edukacją religijną dzieci. Zdaniem ks. Ryszarda Czekalskiego, badacza historii katechezy w diecezji płockiej i tego zagadnienia, miała ona motywować dzieci do nauki katechizmu. Uroczystość podkreślała znaczenie opanowania na pamięć treści katechizmu (liczącego w sumie 366 pytań). Dzieci, które nie spełniły tego wymogu, były wykluczane z możliwości uczestniczenia w tym wydarzeniu⁷³. Niemniej istotne było wdrożenie dzieci w życie chrześcijańskie poprzez przygotowanie obejmujące uczestnictwo w liturgii, regularne przystępowanie do sakramentów oraz podejmowanie zobowiązań związanych z życiem zgodnym z zasadami wiary. Komunia Święta Generalna miała zatem wyraźny wymiar mistagogiczny, nawiązując – przynajmniej pośrednio – do sakramentu chrztu świętego, co znajdowało swój wyraz w przebiegu samej uroczystości. Według bł. abp. A.J. Nowowiejskiego, uroczystość przebiegała w następujący sposób: dzieci tego samego dnia ponownie przychodziły do kościoła, gdzie przy chrzcielnicy, trzymając zapaloną świecę i kładąc rękę na Biblii, wyrzekały się szatana i zobowiązywały do życia zgodnego z zasadami poznanej nauki katechizmowej. Następnie podchodziły przed ołtarz z wizerunkiem Matki Bożej, gdzie wypowiadały słowa ofiarowania się Najświętszej Maryi Pannie⁷⁴.

Zestawiając przygotowanie do obu uroczystości komunijnych (pierwszej Komunii świętej oraz Komunii Świętej Generalnej), łatwo dostrzec, że w przypadku tej drugiej większy nacisk kładziono na formację dzieci. Do pierwszej Komunii świętej dzieci miały przygotowywać głównie rodzice⁷⁵, a znajomość prawd wiary ograniczała się do nauki tzw. małego katechizmu. Kandydaci do Komunii Świętej Generalnej odbywali przygotowanie dalsze, które obejmowało naukę katechizmu, wdrażanie się w praktykę życia duchowego przez regularny udział we Mszy św., w tym spowiedź i Komunię świętą, uczestnictwo w nieszpórach oraz odmawianie (raz w tygodniu) różańca. Przygotowanie bliższe polegało na odbyciu trzydniowych rekolekcji, połączonych z codziennym przystępowaniem do Komunii świętej⁷⁶. Uroczysty charakter tego wydarzenia miał na celu pogłębienie świadomości religijnej dziecka, które – dzięki większej dojrzałości i posiadanej wiedzy religijnej – mogło pełniej przeżyć moment przyjęcia Chrystusa do swojego serca. Całość

szkoły powszechnej (podstawowej), co dotyczyło wówczas większości polskiego społeczeństwa. Por. tamże.

⁷³ Por. R. Czekalski, *Komunia święta dzieci w diecezji płockiej w okresie międzywojennym*, w: „Chlubimy się nadzieją chwały Bożej” (Rz 5, 2). Księga dedykowana ks. prof. dr. hab. Janowi Decykowi, red. K. Filipowicz, Warszawa 2016, s. 258–259; tenże, *Szkolne i parafialne nauczanie religii w II Rzeczypospolitej na przykładzie diecezji płockiej*, Sandomierz 2012, s. 33–36.

⁷⁴ Zob. A.J. Nowowiejski, *Pastorologia*, dz. cyt., s. 252.

⁷⁵ Rodzina miała zatroszczyć się o duchowe przygotowanie dziecka przez wspólne odmawianie modlitw wieczornych w intencji dobrego przeżycia tej uroczystości, a także przez nawiedzanie kościoła. Por. tamże, s. 248.

⁷⁶ Por. tamże, s. 250.

przygotowań zarówno do pierwszej, jak i do Generalnej Komunii Świętej była ukierunkowana na wzbudzanie wiary oraz kształtowanie więzi miłości dziecka z Chrystusem⁷⁷.

Zwyczaj Komunii Świętej Generalnej ukształtował się w diecezji płockiej w drugiej dekadzie XX w. i trwał do lat 80. na zasadzie kontynuacji dotychczasowej praktyki. Po II wojnie światowej nadal łączono tę uroczystość z zaliczeniem pełnego katechizmu, co oznaczało ukończenie edukacji religijnej na poziomie klasy czwartej szkoły podstawowej. Stopniowo jednak zaczęła ona tracić na znaczeniu, ustępując miejsca uroczystości pierwszej Komunii świętej, która zyskiwała coraz bardziej uroczystą formę. Tym samym zacierała się jedna z pierwotnych idei Komunii Generalnej, zgodnie z którą pierwsze przyjęcie Najświętszego Sakramentu miało mieć charakter prywatny i skromny⁷⁸. Arcybiskup Nowowiejski w swoim dziele przestrzegał, aby unikać „przesadnego strojenia, przesycania łąkociami, zdobienia kwiatami, co wszystko wyradza u nich przesadną próżność, łakomstwo i chciwość”⁷⁹. Ta uwaga jest szczególnie istotna w kontekście współczesnych, coraz bardziej rozbudowanych opraw pierwszej Komunii świętej, którym często towarzyszą kosztowne prezenty dla dziecka. Warto, idąc za myślą biskupa płockiego, zastanowić się, czy takie podejście nie demoralizuje dzieci. Czy zaproponowane przez niego rozwiązania w postaci nadania większej rangi Komunii świętej przyjmowanej na progu okresu adolescencji (zakończeniu też ważnego etapu edukacji religijnej) nie jest rozwiązaniem lepszym wychowawczo?

2. Terazniejszość

Trwałości tradycji Komunii Świętej Generalnej, kultywowanej w diecezji płockiej od ponad 100 lat, potwierdza jej istotną rolę w procesie dojrzewania (rozwoju) religijnego dziecka. Gdyby było inaczej, zwyczaj ten zapewne zanikłby po II wojnie światowej wraz ze zmianą rządców diecezji (nie musieli oni wszak kontynuować rozwiązań duszpasterskich abp. A.J. Nowowiejskiego), albo na fali reform II Soboru Watykańskiego (to był dogodny moment, aby zaniechać tego „dziwnego” zwyczaju, praktykowanego jedynie w tej diecezji). Stało się jednak inaczej. Nie tylko został podtrzymany, ale także otrzymał w pewnym momencie nowy wymiar teologiczny. Stało się to z chwilą powiązania go z odnawianiem przyrzeczeń składanych w momencie chrztu świętego. Miało to miejsce w roku 1984, gdy bp Roman Marcinkowski, ówczesny biskup pomocniczy diecezji płockiej i kierownik Wydziału Katechetycznego, wprowadził nowelizację diecezjalnego programu nauki

⁷⁷ Zob. Z. Bielawski, *Zagadnienia wychowawcze*, Lwów 1926, s. 3–12.

⁷⁸ Zob. R. Marcinkowski, *Instrukcja o Generalnej Komunii Świętej – dniu odnowienia przyrzeczeń chrztu – w diecezji płockiej*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 79 (1984) nr 11, s. 415–424.

⁷⁹ Zob. A.J. Nowowiejski, *Pastorologia*, dz. cyt., s. 248.

religii. Na jego mocy w klasie czwartej szkoły podstawowej dzieci uroczystość Komunii Świętej Generalnej została zastąpiona celebracją Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych, podkreślającą związek z sakramentem chrztu świętego⁸⁰.

Główną osią przygotowań do uroczystości była katechizacja odbywająca się w salkach parafialnych oraz zaliczenie pytań katechizmu. Nie organizowano odrębnych spotkań czy nabożeństw związanych z przygotowaniem. Formacja duchowa odbywała się głównie poprzez uczestnictwo dzieci w dedykowanych im Mszach świętych lub nabożeństwach (takich jak nabożeństwo różańcowe). Przygotowanie dalsze i bezpośrednie miało służyć sprawom duchowym, m.in. podkreśleniu znaczenia sakramentu chrztu św. i potrzebie świadomego, samodzielnego potwierdzenia decyzji wiary, kierowania się jej zasadami, a także regularnego korzystania ze spowiedzi i przystępowania do Komunii świętej (w czym miała pomóc praktyka dziewięciu pierwszych piątków miesiąca). Szczególnie intensywne były bezpośrednie przygotowania do samej uroczystości. W ich ramach dzieci miały okazję pogłębiać swoją świadomość religijną (chrzcielną i eucharystyczną) oraz nawiązywać osobistą relację z Chrystusem poprzez modlitwę, naukę i sakramenty.

Po roku 1990, kiedy lekcja religii została ponownie wprowadzona do szkół, przygotowania do uroczystości coraz większy nacisk kładły na udział dzieci w spotkaniach organizowanych przy parafiach. W pierwszej instrukcji diecezjalnej z 1984 roku taki model jeszcze nie funkcjonował. W latach 90. XX wieku stopniowo upowszechniła się praktyka comiesięcznych zebrań rodziców i dzieci w kościele. Podczas tych spotkań odbywały się katechezy poświęcone tematyce chrztu świętego, powiązane z aktualnymi wydarzeniami roku liturgicznego (np. nabożeństwem różańcowym w październiku czy adwentem). W związku z objęciem wszystkich dzieci nauką religii w szkole oraz upowszechnieniem podręczników szkolnych (wcześniej tylko część katechizowanych mogła z nich korzystać z racji ograniczeń dotyczących ich dostępności przed rokiem 1989) poprawił się ogólny poziom wiedzy religijnej wśród dzieci. W efekcie zanikła praktyka przepytывania ich z katechizmu w dotychczasowej formie. Kościół zaczął coraz bardziej zdawać sprawę z tego, że skanalizowanie edukacji religijnej w szkołach wymaga równoczesnego wzmacniania katechezy parafialnej, aby utrzymać zaangażowanie dzieci i ich rodziców w życie wspólnoty. Tego typu działania znalazły swoje odzwierciedlenie w kolejnych instrukcjach diecezjalnych⁸¹.

Ostatnia nowelizacja dotycząca norm prawnych związanych z organizacją uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego pochodzi z 2015 roku. Wówczas

⁸⁰ Zob. R. Czekalski, *O Generalnej Komunii Świętej i Odnowieniu Przyrzeczeń Chrztu Świętego*, w: *W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*, red. R. Czekalski, Płock, s. 10–11.

⁸¹ Zob. XLII Synod Diecezji Płockiej, *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego*, Płock 1992, s. 178–179; S. Wielgus, *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*, w: *W drodze z Jezusem...*, dz. cyt., s. 12–15.

to zakończony został 43. Synod Diecezji Płockiej, a jednym z jego dokumentów była kolejna *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*. Bazowała ona w dużym stopniu na poprzednich, jednak wprowadziła zapis o przeniesieniu tej uroczystości na zakończenie klasy szóstej szkoły podstawowej. Stało się tak z uwagi, że dokładnie w tym roku reforma systemu oświaty wprowadziła obowiązek szkolny dla dzieci sześciolatków. To oznaczało, że do pierwszej Komunii świętej miałyby przystąpić dzieci wcześniej niż dotychczas (w wieku 8 lat). Wobec tego przesunięto tę uroczystość na klasę trzecią. Choć już w następnym roku wycofano się z planu wprowadzenia tego rozwiązania, jednak w Kościele polskim pierwsza Komunia święta pozostała w klasie trzeciej szkoły podstawowej. To ten fakt skłonił uczestników Synodu do dokonania zmiany dotyczącej wieku dzieci przystępujących do odnowienia przyrzeczeń sakramentu chrztu świętego i przeniesienia jej na zakończenie szkoły podstawowej, która wówczas trwała sześć lat. Okazało się jednak, że przygotowywana jest kolejna reforma systemu oświaty i likwidacji ulegną dotychczasowe gimnazja, a co za tym idzie, powrócą ośmioklasowe szkoły podstawowe. W takich okolicznościach nie było sensu wprowadzać w życie zapisów nowej instrukcji, która choć w sensie prawnym pozostaje obowiązująca, to jednak nie uległ zmianie zwyczaj uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego w diecezji płockiej na zakończenie klasy czwartej. Elementem stałym w wielu parafiach jest wręczanie dzieciom egzemplarza Pisma świętego (niekiedy Starego i Nowego Testamentu) jako pamiątki tej uroczystości⁸².

Dobremu organizowaniu przygotowania do uroczystości służyły odpowiednie pomoce katechetyczne. W 2005 roku Płocki Instytut Wydawniczy opublikował opracowanie pod redakcją ks. Ryszarda Czekalskiego *W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*. Publikacja ta była adresowana do duszpasterzy i osób odpowiedzialnych za przygotowanie dzieci do tej uroczystości (katechetów). Opracowanie zawierało krótki rys historyczny, Instrukcję z 2002 roku podpisaną przez bp. Stanisława Wielgusa, scenariusze siedmiu nabożeństw na poszczególne miesiące przygotowań (od września do kwietnia), opis liturgii Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu, scenariusze liturgiczne na Biały Tydzień oraz Akt zawierzenia się Matce Bożej. To liczące 96 stron opracowanie pozwalało na organizowanie odrębnych, comiesięcznych celebracji liturgicznych dla dzieci i rodziców bądź na nadawanie niedzielnej liturgii Mszy świętej formy takiego przygotowania. To, że znalazły się w tym miejscu krótkie szkice kazań, komentarzy liturgicznych czy modlitwy wiernych świadczy, że ideą główną opracowania nie było tworzenie dodatkowych lekcji religii w kościele w celu uzupełniania wiedzy uczniów, ale zapewnienie im doświadczenia żywej wiary we wspólnocie Kościoła.

⁸² Zob. „Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość”. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego, *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*, Płock 2015, s. 501–503.

Miało ono także aktywizować duchowo rodziców i uświadamiać im ich osobistą odpowiedzialność za przekazywanie wiary swoim dzieciom⁸³.

Przeszczepieniu idei uroczystości Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego na forum ogólnopolskie służyło wydanie w 2012 roku pakietu pomocy katechetycznych przez krakowskie Wydawnictwo WAM. Autorami tego zestawu byli ks. Ryszard Czekalski i Ewa Jancewicz, a nosił on tytuł *Chrztu Świętego wielki dar. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego*. Pakiet składał się z dwóch zeszytów – *Materiały dla kapłanów i katechetów* oraz *Pamiętnik uczestnika katechezy parafialnej*⁸⁴. Była to propozycja nawiązująca do obowiązującej wówczas *Podstawy programowej katechezy Kościoła katolickiego w Polsce* oraz *Programu nauczania religii rzymskokatolickiej w przedszkolach i szkołach*, która przewidywała, aby na zakończenie edukacji w szkole podstawowej uczniowie mogli w sposób uroczysty przyjąć tekst Wyznania wiary. Związani z diecezją płocką autorzy tych pomocy nadali im zbliżoną formę do tej, która została opisana powyżej (oni także tworzyli poprzednie pomoce). Należy jednak zauważyć, iż pomoce dla duszpasterzy i katechetów posiadały bogatsze komentarze liturgiczne, propozycje śpiewów i śpiewniczek. Nowością był zeszyt dla dziecka, w którym miało ono rozwiązywać różne zadania, uzupełniać brakujące słowa (dane) w tekstach. Miał on służyć utrwalaniu treści przeżywanych na spotkaniach w kościele, pobudzać do refleksji oraz dobrych postanowień. Ponadto zawierał zachętę skierowaną do rodziców, aby ci podjęli się współpracy w zakresie wychowania dzieci w wierze. Ta ciekawa i solidnie dopracowana propozycja katechetyczna niestety nie spotkała się z odzewem w Polsce. Prawdopodobnie zabrakło odpowiedniej promocji tego pomysłu w środowiskach katechetów (i katechetyków), a także zachęty ze strony hierarchów, aby taki model katechezy parafialnej zaadaptować w poszczególnych diecezjach. Kolejna zmiana struktur systemu edukacji polegająca na przywróceniu ośmioklasowych szkół podstawowych ostatecznie przekreśliła sens wprowadzania tej formy.

W 2008 roku ukazała się pomoc katechetyczna o zasięgu diecezjalnym skierowana bezpośrednio do dzieci, zatytułowana *W drodze do źródła* autorstwa ks. Andrzeja Krasińskiego⁸⁵. Zawierała ona wykaz około 150 pytań katechizmowych, pacierz oraz objaśnienia dotyczące symboliki sakramentu chrztu świętego. Była ona próbą powrotu do dawnych katechizmów i nauki pytań na pamięć. Przy tworzeniu tych pytań autor korzystał z opracowania będącego zbiorem pytań katechizmowych, przeznaczonych dla młodzieży przygotowującej się do bierzmowania,

⁸³ Zob. *W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnich*, red. R. Czekalski, Płock 2005.

⁸⁴ Zob. R. Czekalski, E. Jancewicz, *Chrztu Świętego wielki dar. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Materiały dla kapłanów i katechetów*, Kraków 2012; R. Czekalski, E. Jancewicz, *Chrztu Świętego wielki dar. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Pamiętnik uczestnika katechezy parafialnej*, Kraków 2012.

⁸⁵ Zob. A. Krasiński, *W drodze do źródła. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnich*, Płock 2008.

opracowanego na potrzeby jednej z płockich parafii. Miało to zatem służyć pokonywaniu pogłębiającej się nieznajomości podstawowych terminów i definicji religijnych wśród młodego pokolenia. W dobie odchodzenia od ćwiczenia pamięci w szkole oraz ogólnie problemów z zapamiętywaniem, z którymi boryka się młodzież, ta forma pomocy nie spotkała się z szerszym zainteresowaniem odbiorców w postaci duszpasterzy i katechetów. Istotną wartością tego dzieła było to, że były to pomoce przeznaczone bezpośrednio dla dzieci.

3. Wyzwania

W świetle przeprowadzonej refleksji nad tradycją Komunii Świętej Generalnej w diecezji płockiej oraz jej współczesną formą można wysnuć kilka wniosków, które należy traktować jako postulaty. Fakt, że tradycja ta trwa już od przeszło 100 lat, świadczy o jej potrzebie oraz o tym, że wpisuje się ona w naturalny rozwój religijny dzieci. Po przyjęciu w wieku 10 lat (wcześniej w wieku 9 lat) pierwszej Komunii świętej, dzieci mogą rok później uczestniczyć w kolejnej ważnej uroczystości religijnej – Odnowieniu Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Doświadczenie pokazuje, że dzieci przeżywają tę uroczystość w sposób bardziej dojrzały. Samo przygotowanie do tego wydarzenia mobilizuje je do regularnej praktyki spowiedzi pierwszopiątkowej, chłopców do służby ministranckiej, a dziewczynki do udziału w asyście procesyjnej lub posłudze lektora. To zaangażowanie może być dodatkowo rozwijane na innych płaszczyznach. Istotne jest to, że dzieci, które po pierwszej Komunii świętej odczuwają zapał do pogłębienia swojego życia duchowego, otrzymują propozycję adekwatną do ich możliwości i potrzeb.

Idea przewodnia tej uroczystości wpisuje się sensu stricto w postulat katechezy mistagogicznej. Ma ona na celu podkreślenie znaczenia sakramentu chrztu w życiu młodych ludzi. Jest to niewątpliwie interesująca i kompleksowa próba wypracowania katechezy parafialnej, opartej na teologii tego sakramentu i skierowanej do konkretnej grupy wiekowej dzieci. W Polsce brakuje przykładów podobnych inicjatyw. Chcąc skorzystać z płockiego doświadczenia i rozszerzyć je na skalę ogólnopolską konieczne jest przemyślenie programu i formy tej katechezy. Wyzwanie stanowi zapalenie do tej idei środowisk katechetów, katechetyków, a przede wszystkim hierarchów Kościoła w Polsce, by mogła zostać wcielona w życie. Bez zaangażowania ludzi dostrzegających w tej inicjatywie szansę dla polskiej katechezy i gotowych włożyć kreatywny wysiłek w jej rozwój, nawet najlepsza idea nie zostanie zrealizowana. Można tu dostrzec potencjał dla różnorodnych inicjatyw, szczególnie w obszarze szeroko rozumianej kultury, w tym także opartej na nowoczesnych technologiach cyfrowych i komunikacyjnych.

Katecheza ta powinna pełnić nie tylko funkcję kulturotwórczą, polegającą na generowaniu kultury zachęcającej dzieci i ich rodziców do udziału w tej formie edukacji religijnej, ale także funkcję integrującą i wspólnototwórczą. Szczególna

rola przypada tutaj zaangażowaniu rodziców oraz innych osób świeckich w proces katechezy. Przygotowania do pierwszej Komunii świętej zwykle integrują dzieci i ich rodziców. Kolejny rok staje się więc doskonałą okazją do pogłębiania tych więzi oraz realizacji nowych inicjatyw w ramach przygotowań do uroczystości odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych. Katecheza ta powinna nie tylko formować religijnie dzieci i rodziców, ale także integrować ich z Kościołem i wspólnotą parafialną. Należy dążyć do pogłębiania ich więzi z parafią poprzez zapraszanie ich do angażowania się w małe wspólnoty parafialne, takie jak grupy ministrantów, schola, asysta, oaza czy inne wspólnoty. W ten sposób istnieje szansa, że katecheza ta przestanie być postrzegana jako jednorazowa akcja mająca na celu zorganizowanie kolejnej uroczystości rodzinnej skoncentrowanej na dziecku. Zamiast tego może stać się owocnym procesem, prowadzącym do zakorzenienia dzieci i ich rodzin we wspólnocie Kościoła.

Ostatnią kwestią, na którą warto zwrócić uwagę, jest potrzeba budzenia żywej wiary u dzieci. W przypadku pierwszej Komunii świętej dzieci często stają w obliczu silnych bodźców utrudniających przeżywanie tego momentu w duchu wiary. Towarzyszą im intensywne emocje, stres związany z publicznym wystąpieniem w kościele, a także atmosfera tworzona przez rodziców – dekoracje, stroje, organizacja przyjęcia. Dodatkowym czynnikiem rozprasającym bywa świadomość otrzymania wartościowych prezentów, co niekiedy przesłania duchowy wymiar uroczystości. Z kolei uroczystość odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego jest dla dzieci kolejnym ważnym doświadczeniem religijnym, któremu towarzyszą znacznie mniejsze emocje. Otoczka organizacyjna tego wydarzenia jest zwykle skromniejsza – w diecezji płockiej zaprasza się na nie przede wszystkim rodziców chrzestnych i najbliższe osoby, co sprzyja bardziej kameralnej atmosferze. Dzięki temu, a także dzięki większej dojrzałości dzieci, uroczystość ta daje lepsze możliwości skupienia się na rozbudzeniu wiary. Proces ten powinien obejmować zachęty i praktyczne wprowadzenie dzieci w istotne aspekty życia duchowego: modlitwę (w tym adorację), spowiedź (z naciskiem na rachunek sumienia), kult świętych, szczególnie Matki Bożej, oraz regularne przystępowanie do Komunii świętej. Obserwacje pokazują, że wiele dzieci nie modli się regularnie, nie uczestniczy systematycznie we Mszy świętej i nie wypracowało nawyku korzystania z sakramentu pokuty. Istnieje zatem pilna potrzeba budzenia w nich żywej wiary. Regularne korzystanie z sakramentów powinno prowadzić do rozwijania wrażliwości na obecność Boga, umiejętności nawiązywania z Nim dialogu oraz odkrywania wartości oddania Mu swojego życia. To właśnie poprzez takie praktyki dzieci mogą zacząć bardziej świadomie i głęboko przeżywać swoją relację z Bogiem.

* * *

Tradycja Komunii Świętej Generalnej, sięgająca w diecezji płockiej początków XX wieku, na przestrzeni lat podlegała różnym modyfikacjom, aż ostatecznie przybrała formę uroczystości Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Nie powinna być postrzegana wyłącznie jako lokalna, „ekscentryczna” praktyka wyrażająca przywiązanie do dawnych form religijnych. Fakt, że była wielokrotnie dostosowywana, świadczy o jej żywotności i zdolności do adaptacji, a nie o zatrzymaniu się w przeszłości. Uroczystość ta doskonale wpisuje się w naturalny cykl rozwoju dziecka, które w tym okresie swojego życia zbliża się do progu adolescencji. Dziecko staje się bardziej dojrzałe w myśleniu o Bogu i sprawach wiary, jednocześnie pozostając otwarte na przekaz religijny, który wspiera jego rozwój osobowy. W tym procesie kluczową rolę powinna odgrywać wspólnota parafialna, której zadaniem jest zapewnienie dzieciom i ich rodzicom przestrzeni, w której będą mogli poczuć się dobrze i zapragną zaangażować się w życie wspólnoty. Centralnym zadaniem katechezy w tym kontekście powinno być prowadzenie zarówno dzieci, jak i ich rodziców, do pogłębienia świadomości znaczenia sakramentów w życiu chrześcijanina. Szczególny nacisk należy położyć na sakrament chrztu, Eucharystii oraz sakrament pokuty, ukazując ich kluczową rolę w budowaniu i rozwijaniu relacji z Bogiem.

Streszczenie

Zwyczaj Komunii Świętej Generalnej dla dzieci w wieku 11 lat został wprowadzony w diecezji płockiej przez bp. Antoniego Juliana Nowowiejskiego w drugiej dekadzie XX wieku. Był on związany z zaliczeniem przez dzieci dużego katechizmu, co stanowiło równocześnie ukończenie podstawowej edukacji religijnej. Tradycja ta utrzymała się po II wojnie światowej i dotyczyła dzieci uczęszczających do czwartej klasy szkoły podstawowej. W 1984 roku zwyczaj ten przeszedł istotną modyfikację, polegającą na nadaniu mu nowego wymiaru teologicznego w postaci uroczystego odnawiania przyrzeczeń chrzcielnych. Obecnie tradycja ta jest charakterystyczna wyłącznie dla diecezji płockiej. Biorąc pod uwagę potrzebę wprowadzenia katechezy mistagogicznej dla dzieci po pierwszej Komunii świętej oraz pozytywne doświadczenia diecezji płockiej w tej dziedzinie, warto rozważyć twórcze zaadaptowanie tego modelu na terenie wszystkich polskich diecezji.

Słowa kluczowe: Komunia Święta Generalna, uroczystość Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego, diecezja płocka, bp Antoni Julian Nowowiejski, katecheza parafialna, katecheza mistagogiczna.

Summary

The tradition of Holy Communion general and the renewal of the promises of the baptism in the Płock diocese. Past, present, challenges

The custom of general communion for children aged 11 was introduced in the diocese of Płock Bishop A.J. Nowowiejski in the second decade of the 20th century. He was associated

with the children's large catechism, which meant the completion of basic religious education. It remained after World War II for children at the level of the fourth grade of primary school. In 1984, he was modified by giving it a new theological dimension in the form of solemn renewal of promises declared during the baptism. Currently, this custom remains the only tradition of the Płock diocese. Considering the need to introduce a mystagogical catechesis for children after the First Holy Communion, and positive experiences in this field in the Płock diocese should be adopted creatively in all Polish dioceses.

Keywords: Holy Communion General, Renewal ceremony

Riassunto

La tradizione della Santa Comunione Generale e il rinnovamento delle promesse del battesimo nella diocesi di Płock. Passato, presente, sfide

L'usanza della comunione generale per i bambini di 11 anni è stata introdotta nella diocesi del vescovo di Płock A.J. Nowowiejski nel secondo decennio del 20 ° secolo. Era associato al grande catechismo dei bambini, il che significava il completamento dell'educazione religiosa di base. Rimase dopo la seconda guerra mondiale per i bambini a livello della quarta elementare della scuola elementare. Nel 1984, fu modificato dandogli una nuova dimensione teologica sotto forma di solenne rinnovo delle promesse dichiarate durante il battesimo. Attualmente, questa usanza rimane l'unica tradizione della diocesi di Płock. Considerando la necessità di introdurre una catechesi mistagogica per i bambini dopo la prima comunione santa e le esperienze positive in questo campo nella diocesi di Płock dovrebbero essere adottate in modo creativo in tutte le diocesi polacche.

Parole chiave: Santa Comunione Generale, cerimonia di rinnovo.

Bibliografia

Gdzie jest Bóg, tam jest przyszłość. XLIII Synod Diecezji Płockiej. Prawo partykularne i program odnowy pastoralnej Kościoła Płockiego, *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*, Płock 2015.

Bielawski Z., *Zagadnienia wychowawcze*, Lwów 1926.

Czekalski R., Jancewicz E., *Chrztu Świętego wielki dar. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Materiały dla kapłanów i katechetów*, Kraków 2012.

Czekalski R., Jancewicz E., *Chrztu Świętego wielki dar. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrztu Świętego. Pamiętnik uczestnika katechezy parafialnej*, Kraków 2012.

Czekalski R., *Komunia święta dzieci w diecezji płockiej w okresie międzywojennym*, w: *Chlubimy się nadzieją chwały Bożej* (Rz 5, 2). Księga dedykowana ks. prof. dr. hab. Janowi Decykowi, red. K. Filipowicz, Warszawa 2016.

Czekalski R., *O Generalnej Komunii Świętej i Odnowieniu Przyrzeczeń Chrztu Świętego*, w: *W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*, red. R. Czekalski, Płock.

Czekalski R., *Szkolne i parafialne nauczanie religii w II Rzeczypospolitej na przykładzie diecezji płockiej*, Sandomierz 2012.

- Kraśński A., *W drodze do źródła. Przygotowanie do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*, Płock 2008.
- Marcinkowski R., *Instrukcja o Generalnej Komunii Świętej – dniu odnowienia przyrzeczeń chrztu – w diecezji płockiej*, „Miesięcznik Pastorski Płocki” 79 (1984) nr 11.
- Nowowiejski A.J., *Pastorologia*, Płock 1930, <https://pbc.biaman.pl/dlibra/publication/22407/edition/22180/content?&meta-lang=pl> (dostęp 19 października 2024).
- W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*, red. R. Czekalski, Płock 2005.
- Wielgus S., *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrzcielnych*, w: *W drodze z Jezusem. Przygotowanie dzieci do Odnowienia Przyrzeczeń Chrzcielnych*, red. R. Czekalski, Płock.
- XLII Synod Diecezji Płockiej, *Instrukcja o przygotowaniu dzieci do uroczystego odnowienia przyrzeczeń chrztu świętego*, Płock 1992.

O autorze

ks. Rafał Bednarczyk – dr hab., profesor nadzwyczajny przy Katedrze Komunikacji Wiary i Historii Katechezy Wydziału Teologicznego Uniwersytetu Kardynała Stefana Wyszyńskiego w Warszawie, od 2024 roku dziekan Wydziału Teologicznego UKSW.